

REMISSVAR

2023-12-22

Dnr: 2023-0250

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sf@regeringskansliet.se
carolin.jarlehag@regeringskansliet.se

Betänkandet Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen (SOU 2023:52) (dnr S2023/02576)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barn och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och utifrån FN:s kommitté för barnets rättigheters (FN:s barnrättskommitté) allmänna kommentarer samt rekommendationer till Sverige.

Barnombudsmannen kommenterar vissa förslag och bedömningar som bedöms vara särskilt relevanta ur ett barnrättsperspektiv.

Allmänt om betänkandet

Barnombudsmannen är positiv till utredningens ambition att presentera en helhetslösning för ett samlat och stärkt skydd av välfärdssystemen. Precis som utredningen skriver riskerar brott mot välfärdssystemen att urholka tilliten till systemen och hota förtroendet för välfärdssamhället. Välfärdsbrott innebär också mindre pengar till den verksamhet som ska bedrivas inom välfärdsverksamheterna. Med visshet om att det inte ingått i utredningens uppdrag vill Barnombudsmannen ändå betona vikten av att exempelvis tillståndsplikt för hälso- och sjukvårdsverksamheter i närtid utreds. Även om välfärdsbrottslighet antas minska genom förslagen i detta betänkande finns en risk att brottsligheten ökar i de delar av välfärden som ännu inte är tillräckligt reglerade, såsom tillståndsgivning för hälso- och sjukvårdsverksamheter.

I betänkandet finns flera resonemang kring barnkonventionen, bland annat nämns artiklarna 3, 4, 18, 22, 23, 24, 26 och 27. Barnombudsmannen skulle i sammanhanget särskilt vilja framhålla artikel 6 (barnets rätt till liv och utveckling) utifrån det faktum att barn befinner sig i en ständig utvecklingsfas under hela barndomen och således är sårbara för negativa upplevelser som kan innebära att utvecklingen hämmas. Barnombudsmannen vill också särskilt lyfta artikel 12 (barnets rätt att komma till tals). Barnets delaktighet är en viktig del i bedömningar av och i förverkligandet av barnets bästa.

Utredningen lyfter fram det starka intresse skyddet av de allmänna välfärdssystemen utgör och menar att utredningen, genom att ta höjd för undantag och särskilda omständigheter kring barn, lagt fram ett förslag som inte är i strid med barnkonventionen. De positiva konsekvenser för barn som beskrivs i utredningen handlar om att mer resurser kan gå dit de är avsedda och att stödet för en stark välfärd ökar. Negativa konsekvenser för barn beskrivs till viss del i betänkandet men behöver utvecklas i vissa delar. Barnombudsmannen kommenterar detta vidare nedan.

7.2 De beslutande aktörernas brottsförebyggande arbete behöver regleras

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömning.

7.4 Det brottsförebyggande arbetet bör omfatta välfärdsbrott

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag

7.5 Myndigheternas ansvar för brottsförebyggande arbete bör regleras i en särskild förordning

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

7.6 Myndigheterna bör ta fram en lägesbild och åtgärdsplan

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

7.7 Det brottsförebyggande arbetet bör integreras med annat analys- och planeringsarbete

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

7.8 Brå och Ekobrottsmyndigheten bör ge de beslutande myndigheterna stöd

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

7.9 Behov av samverkan med anledning av det brottsförebyggande arbetet

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömning.

7.11 Brå bör ansvara för att följa upp hur förordningen tillämpas

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

Barnombudsmannen vill poängtera vikten av att en barnkonsekvensanalys ingår i uppföljningen.

8.2.4 En särskild gransknings- och stödfunktion bör inrättas

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömning.

8.3.1 Befintliga regelverk bör bli robusta och enkla

Barnombudsmannen instämmer i utredningens bedömning.

12.2 Ett system med bidragsspärr bör införas

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag förutsatt att förslagen i 12.6.2, 12.6.3 och 12.9 också blir verklighet. Det är viktigt att bidragsspärren tjänar det tänkta syftet: att stävja de grövre brotten som inte går att till fullo komma åt genom administrativa straffåtgärder. Därför är det positivt att Brå föreslås följa upp förordningen (se avsnitt 7.11). Barnombudsmannen saknar mer utförliga beskrivningar av till exempel konsekvenser av indraget studiebidrag eller sjukpenning i de fall barn själva gör sig skyldiga till bidragsbrott och blir föremål för bidragsspärr. Det kan vidare finnas en risk att kostnader som statliga myndigheter skulle ha haft istället hamnar på kommunen, vilket i förlängningen kan få konsekvenser för barn. Det är i så fall viktigt att kommunerna kompenseras ekonomiskt för eventuella ökade kostnader så att de framgent kan säkerställa att barnets rättigheter uppfylls.

12.6.1 En bidragsspärr ska träffa i princip alla förmåner och stöd

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag, förutsatt att förslagen i 12.6.2, 12.6.3 och 12.9 också blir verklighet.

12.6.2 Ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen ska inte träffas av en bidragsspärr

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag. Det är nödvändigt att samhällets yttersta skyddsnät hålls intakt, ekonomiskt bistånd utgör exempel på ett sådant, för att säkerställa att barns grundläggande behov (exempelvis i enlighet med artikel 26 och 27, barnkonventionen) tillgodoses.

12.6.3 Bistånd till asylsökande ska inte träffas av en bidragsspärr

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

12.7.1 Spärrtidens längd

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

12.8 Vilka utbetalningar som påverkas

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

12.9 Möjlighet till undantag från beslut om bidragsspärr

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag. Utredningen resonerar i betänkandet om möjliga negativa konsekvenser för ett barn vars förälder får en bidragsspärr. Möjligheten att i särskilda fall medge undantag från ett beslut om bidragsspärr är ett viktigt tillägg till förslaget som helhet. Detta förslag utgör tillsammans med förslagen i 12.6.2 och 12.6.3 viktiga kompensatoriska åtgärder för att säkerställa barnets rättigheter.

Barnombudsmannen anser dock att ytterligare vägledning för rättstillämparen behöver ges i förarbetena när det gäller bedömningen av om särskilda skäl föreligger.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 12.9) anges att "hänsyn till barnets bästa skulle kunna ges viss betydelse vid bedömningen av om det finns

särskilda skäl att medge undantag". I författningskommentaren berörs inte barnets bästa över huvud taget.

Det behöver tydligt framgå att en bedömning av barnets bästa ska göras i de fall där barn berörs och att barnets bästa då ska beaktas i första hand. Andra intressen kan visserligen i ett enskilt fall väga tyngre än barnets bästa men det betyder inte att barnets bästa bara är ett intresse bland andra (eller att det bara ska ges viss betydelse).¹ Det behöver också i författningskommentaren i högre grad synliggöras vilka intressen som ska värderas vid denna avvägning och då även intressen som kan tala emot att medge undantag.

Regeringen har i samband med inkorporeringen av barnkonventionen bland annat uttalat att eftersom lagen om inkorporering inte genom förarbeten kommer att ange hur konventionens artiklar bör tolkas är det betydelsefullt att t.ex. principen om barnets bästa är tydlig i andra förarbeten.²

Föredragande i ärendet har varit utredare Elin Fischer. I den slutliga handläggningen av ärendet har även biträdande avdelningschef Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman

¹ p. 39.

² Proposition 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, s. 94.